

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЩОДО ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ ТА ЄС**INTERNATIONAL COOPERATION ON THE LEGAL PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY: THE CASE OF UKRAINE AND THE EU**

**Банчук-Петросова О.В., к.н. з держ.упр.,
доцент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права
Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»**

У статті на прикладі України та ЄС досліджено міжнародне співробітництво щодо правової охорони інтелектуальної власності. З'ясовано, що співпраця України з ЄС почалася ще до підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, згідно з якою Україна зобов'язалася вдосконалити механізми охорони прав інтелектуальної власності. З огляду на це у статті проаналізовано основні аспекти співробітництва України з ЄС з моменту приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (Паризького акта від 24 липня 1971 року, зміненого 2 жовтня 1979 року) до сьогоднішнього дня. Наголошується на важливості здійснення співпраці як на нормативно-правовому рівні (шляхом адаптації законодавства), так і на практичному рівні (шляхом проведення спільних діалогів, тренінгів, курсів, робочих зустрічей тощо). Особливу увагу приділено Діалогу з питань захисту прав інтелектуальної власності між Європейською комісією та Україною для вирішення питань у сфері ІВ, який був запроваджений Планом дій «Україна – ЄС» та продовжений у рамках Порядку денного асоціації «Україна – ЄС» для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію. Зазначений діалог передбачав посилення співробітництва щодо захисту прав інтелектуальної власності шляхом обміну досвідом та організації спільних дій стосовно питань прав інтелектуальної власності, зазначених в Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Діалог надав сторонам змогу обмінятися інформацією щодо двосторонніх та багатосторонніх проблем у цій сфері, щодо національного законодавства та його застосування (визначення недоліків та надання пропозицій). Увага акцентується на досягненнях України в аспекті виконання протягом 2015–2020 років зобов'язань у рамках Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Наголошується на доцільності вироблення механізму поглиблення міжнародного співробітництва України і ЄС щодо правової охорони інтелектуальної власності.

Ключові слова: міжнародна співпраця, правова охорона інтелектуальної власності, Україна, Європейський Союз, адаптація законодавства.

The article examines international cooperation on legal protection of intellectual property on the example of Ukraine and the EU. It was found out that Ukraine's cooperation with the EU began before signing Association Agreements between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part, Ukraine has committed itself to improving mechanisms for the protection of intellectual property rights. In this regard, the article analyzes the main aspects of Ukraine's cooperation with the EU since Ukraine's accession to the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (Paris Act of July 24, 1971, amended October 2, 1979) to the present day. Emphasis is placed on the importance of cooperation, both at the regulatory level (through the adaptation of legislation) and at the practical level (through joint dialogues, trainings, courses, workshops, etc.). Particular attention is paid to the Dialogue on the Protection of Intellectual Property Rights between the European Commission and Ukraine to address IP issues, which was implemented by the EU-Ukraine Action Plan and continued within the EU-Ukraine Association Agenda to prepare and facilitate the implementation of the Association Agreement. Association agreements between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part. The dialogue provided an opportunity for the parties to exchange information on bilateral and multilateral issues in this area, on national legislation and its application, to identify shortcomings and suggestions for improvement. Attention is focused on Ukraine's achievements in terms of fulfilling obligations under the framework Association Agreements between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand, during 2015–2020. Emphasized on expediency of developing a mechanism for deepening international cooperation between Ukraine and the EU on legal protection of intellectual property.

Key words: international cooperation, legal protection of intellectual property, Ukraine, European Union, adaptation of legislation.

Постановка проблеми. Посилення співпраці України та Європейського Союзу є одним з пріоритетних завдань Уряду нашої держави. Підписанням Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони Україна зобов'язалася вдосконалити механізми охорони прав інтелектуальної власності з метою забезпечення рівня, аналогічного тому, що функціонує у країнах ЄС. Зазначене зумовлює необхідність поглиблення міжнародного співробітництва України та ЄС у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на величезну кількість наукових доробків, присвячених питанню правової охорони інтелектуальної власності, у вітчизняній літературі приділено мало уваги міжнародному співробітництву України та ЄС щодо правової охорони інтелектуальної власності. Зокрема, лише деякі аспекти цієї теми опосередковано вивчали В.Р. Барський, О.О. Бондаренко, М.В. Поляков, В.С. Білозубенко та інші науковці.

Мета статті – розглянути сферу міжнародного співробітництва України та ЄС щодо правової охорони інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу. Ще у 1995 році Парламентом України був прийнятий Закон України «Про приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (Паризького акта від 24 липня 1971 року, зміненого 2 жовтня 1979 року)» від 31.05.1995 року № 189 [2; 20]. Відповідно до цієї Конвенції, членами якої є понад 150 країн світу, в тому числі усі країни-члени ЄС, авторські права на твір, створений у одній з країн-членів Бернського Союзу, набуваються в усіх інших країнах Союзу без виконання будь-яких формальностей і охороняються в інших країнах так, як охороняються там твори їхніх громадян. Саме приєднання до Бернської конвенції, на нашу думку, можна визнати передумовою подальшого розвитку співпраці між Україною та ЄС. У 2004 році на законодавчому рівні була затверджена Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства ЄС, додаток до якої містить

перелік актів законодавства України та норм ЄС у пріоритетних сферах адаптації. Значну частину цього переліку становлять акти в галузі охорони прав інтелектуальної власності, а також рекомендації щодо вдосконалення захисту прав інтелектуальної власності, зокрема створення ефективних механізмів захисту прав та вдосконалення процесуальних процедур [1]. У 2005 році був схвалений План дій «Україна – ЄС», який відніс забезпечення охорони прав інтелектуальної власності на рівні стандартів ЄС до ключових сфер реформування в Україні [10]. Це зумовило започаткування у 2006 році діалогу з питань захисту прав інтелектуальної власності між Європейською комісією та Україною для вирішення питань у сфері ІВ, які становлять взаємний інтерес сторін. Перше засідання у рамках діалогу відбулося у квітні того ж року. Всього з часу створення діалогу проведено 16 засідань. Останні засідання відбулися у Києві 8 червня 2017 року, 20 червня 2018 року та 26 червня 2019 року [4].

Діалог надав сторонам змогу обміну інформацією щодо двосторонніх та багатосторонніх проблем у цій сфері, щодо національного законодавства та його застосування (визначення недоліків та надання пропозицій). На засіданнях розглядаються питання розвитку законодавства в галузі ІВ в Україні, правозастосування, правової охорони інтелектуальної власності, колективного управління у сфері авторського права та суміжних прав, захисту прав ІВ, боротьби з правопорушеннями в галузі ІВ, надання технічної допомоги з боку ЄС, примусового ліцензування та патентного зв'язку тощо [4].

Продовжувалася співпраця й у 2009 році. У листопаді 2009 року набрав чинності Порядок денний асоціації «Україна – ЄС» для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію, який передбачав посилення співробітництва щодо захисту прав інтелектуальної власності шляхом обміну досвідом та організації спільних дій стосовно питань прав інтелектуальної власності, а також продовження діалогу про права інтелектуальної власності з метою належного впровадження стандартів, закріплених у Директиві 2004/48/ЄС та Регламенті Ради ЄС 1383/2003 стосовно митних дій, приведення українського законодавства у відповідність з зазначеною директивою після її затвердження в ЄС, вжиття ефективних заходів проти підробок і піратства та забезпечення ефективної імплементації законодавства і санкцій за порушення прав інтелектуальної власності на основі стратегії посилення прав інтелектуальної власності, посилення цілісної та всеохопної правозастосовної спроможності на рівні органів державної влади, зокрема посилення інституціональної спроможності Міністерства внутрішніх справ щодо боротьби з інтернет-піратством [12].

Продовження діалогу з права інтелектуальної власності, як і подальша співпраця України та ЄС, передбачається положеннями Розділу IV Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – УА), ратифікованої Україною у 2014 році. Діалог діє відповідно до статті 252 (3) УА з метою розгляду питань охорони і захисту прав інтелектуальної власності, зокрема, охоплених Главою 9 «Інтелектуальна власність» Розділу IV УА [22]. Слід відзначити, що протягом 2015–2020 років у рамках УА було виконано 54% із запланованих 362 заходів та 123 завдань. При цьому кінцевий термін виконання зобов'язань у сфері інтелектуальної власності припадає на 2023 рік [7].

Так, із ухваленням у 2018 році Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав», який імплементує положення Директиви Європейського Парламенту і Ради 2014/26/ЄС від 26 лютого 2014 року про колективне управління авторським і суміжними правами та мультитериторіальне ліцензування прав на музичні

твори для онлайн-використання на внутрішньому ринку, запроваджено систему колективного управління майновими правами у сфері авторського права і суміжних прав та закріплено право правовласників авторських та суміжних прав на справедливий винагороду, яке забезпечується за участі організацій колективного управління.

Протягом 2019–2020 років на законодавчому рівні були впроваджені європейські стандарти прав інтелектуальної власності на торговельні марки, географічні зазначення, промислові зразки, патенти, топографії напівпровідникових продуктів шляхом ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями» [16], спрямованого на боротьбу з патентними зловживаннями та виконання зобов'язань за статтями 193–200, 206, 212–218 Угоди про асоціацію; Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства» [17], який враховує положення Директиви Європейського Парламенту і Ради 98/44/ЄС від 06 липня 1998 року про правову охорону біотехнологічних винаходів, Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 469/2009 від 06 травня 2009 року про додатковий охоронний сертифікат для лікарських засобів, Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 1901/2006 від 12 грудня 2006 року про лікарські засоби для педіатричного застосування. Запроваджено європейські норми і стандарти правової охорони винаходів і корисних моделей. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України відносно вдосконалення охорони прав на компонування напівпровідникових виробів» [14] спрямований на виконання зобов'язань України за статтями 224–227 Угоди про асоціацію. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони географічних зазначень» [15] узгоджує вимоги чинного законодавства України щодо охорони прав на географічні зазначення зі статтями 202–207 Угоди про асоціацію та положеннями Регламенту Європейського Парламенту і Ради № 1151/2012/ЄС від 21 листопада 2012 року про схеми якості для сільськогосподарських і харчових продуктів. Закон містить нові визначення термінів «географічне зазначення», «назва місця походження товару», визначає умови правової охорони географічного зазначення та підстави для відмови в наданні такої охорони, уточнює коло осіб, які мають право на державну реєстрацію географічного зазначення, актуалізує вимоги до заявки на реєстрацію, визначає вимоги до технічних умов, яким повинен відповідати товар, для якого заявляється зазначення, та уточнює перелік прав та обов'язків, що випливають із державної реєстрації географічних зазначень тощо. У 2020 році була запроваджена дворівнева система державного управління сферою інтелектуальної власності. Був ухвалений Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності» № 703-IX [13]. Відповідно до Розпорядження КМУ від 13 жовтня 2020 року № 1267 «Про Національний орган інтелектуальної власності» функції національного органу були покладені на Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності» [19].

Наразі в Україні розроблено Національну стратегію у сфері інтелектуальної власності на період 2020–2025 років (далі – Стратегія), яка визначає перспективи національної системи інтелектуальної власності, стратегічні цілі, шляхи їх досягнення та дії щодо їх реалізації. Також Стратегія має на меті визначення необхідних умов для успішного завершення законодавчої, інституційної та судової реформ у сфері інтелектуальної власності та створення, охорони, управління, комерціалізації інтелектуальної власності, максимального використання

потенціалу інтелектуальної власності в державі. Відповідно до положень Стратегії можемо зазначити, що вона спрямовується на розширення міжнародного співробітництва у сфері інтелектуальної власності шляхом зміцнення зв'язків із Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, Європейською економічною комісією Організації Об'єднаних Націй, Міжнародним союзом з охорони нових сортів рослин, Організацією Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, Європейським патентним відомством та іншими спеціалізованими відомствами з різних країн Європейського Союзу [3, с. 104]. 14 травня 2021 року для формування стратегічного партнерства, розширення співпраці, обміну досвідом у сфері управління інтелектуальною власністю, а також для зміцнення систем сфери інтелектуальної власності та надання послуг був підписаний Меморандум про взаєморозуміння щодо двостороннього співробітництва між Державним підприємством «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент), що виконує функції Національного органу інтелектуальної власності, та Відомством з інтелектуальної власності Європейського Союзу (EUIPO) [9]. Він передбачає заходи з двосторонньої співпраці Укрпатенту з Відомством з інтелектуальної власності ЄС та іншими провідними міжнародними структурами сфери ІВ в рамках виконання повноважень стосовно здійснення міжнародної співпраці у сфері правової охорони інтелектуальної власності й представлення інтересів України в міжнародних організаціях, пов'язаних з правами на торговельні марки та промислові зразки, спрямовані на користувачів об'єктів інтелектуальної власності, Укрпатент та його персонал, а також діяльність із забезпечення захисту прав. Уже 7 та 15 липня 2021 року для працівників Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент) була проведена низка тренінгів з практики застосування законодавства промислових зразків Європейського Союзу (ЄС) [6]. А з початку вересня до 30 листопада 2021 року відбувалося навчання фахівців відділу промислових технологій департаменту експертизи заявок на винаходи, корисні моделі та компонування Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент) за курсом Європейського патентного відомства (ЄПВ) «EPOQUE Net: мистецтво ефективного пошуку – середній рівень». Курс орієнтований на практичний досвід, викладений у вигляді завдань, вправ та прикладів, допомагає користувачам EPOQUE Net в національних відомствах з ІВ ефективно здійснювати пошук за допомогою системи та містить онлайн-матері-

али, модулі електронного навчання і складається з серії віртуальних класних занять [23].

15 вересня 2021 року в онлайн-форматі була проведена робоча зустріч, присвячена темі двостороннього співробітництва Міністерства економіки України та Укрпатенту з Європейським відомством з інтелектуальної власності (EUIPO). Зокрема, йшлося про розширення співпраці Укрпатенту та EUIPO як з точки зору технічної взаємодії, інтеграції з інформаційними системами, базами даних та інструментами європейського простору, так і в площині тренінгів, підвищення кваліфікаційного рівня експертів Укрпатенту, обміну передовим досвідом з європейськими колегами, подальшої гармонізації національного законодавства у сфері ІВ з законодавством ЄС [21].

У жовтні 2021 року Україна та Всесвітня організація інтелектуальної власності підписали Меморандум [8]. Цей документ наближує Україну до регіональної групи країн Центральної Європи та Балтії. До регіональної групи ЦЄБ входять 19 країн (Албанія, Боснія і Герцеговина, Болгарія, Грузія, Естонія, Латвія, Литва, Молдова, Македонія, Польща, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Туреччина, Угорщина, Хорватія, Чехія та Чорногорія), 11 з яких є членами ЄС. Проте, попри певні досягнення, важливим завданням щодо забезпечення подальшої співпраці України та ЄС у рамках охорони інтелектуальної власності є вироблення механізму поглиблення міжнародного співробітництва України і ЄС. Зокрема, в літературі слушно зауважується про необхідність створення інституційного механізму, який би визначив дії у сфері формальних і неформальних інститутів, заходи з поглиблення співпраці та засади управління цим процесом. Саме інституційний механізм стане основою для розробки конкретних правових та економічних механізмів [11, с. 15].

Висновки і пропозиції. Отже, результати здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок про те, що Україна та ЄС доволі активно співпрацюють у рамках правової охорони інтелектуальної власності як в аспекті адаптації національного законодавства України до вимог ЄС, так і в аспекті обміну інформацією щодо двосторонніх та багатосторонніх проблем у цій сфері, щодо національного законодавства та його застосування (визначення недоліків та надання пропозицій). Співпраця відбувається також і в рамках колективного управління у сфері авторського права та суміжних прав, надання технічної допомоги з боку ЄС тощо. Зауважимо, що питання співпраці України та ЄС щодо правової охорони інтелектуальної власності потребує подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барський В.Р., Дворніченко Д.Ю. Гармонізація законодавства України та ЄС щодо охорони прав на географічні зазначення: передумови, стан і перспективи. *Правова держава*. 2021. № 42. С. 115–124.
2. Бернська конвенція з охорони літературних і художніх творів : Паризький акт від 24 липня 1971 року, змінений 2 жовтня 1979 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text (дата звернення: 04.11.2021).
3. Бондаренко О.О. Актуальні проблеми інтелектуальної власності в Україні. *Університетська наука – 2020* : тези доп. Міжнар. науково-техн. конф., м. Маріуполь, 20–21 травня 2020 р. : в 4 т. / ДВНЗ «ПДТУ». Маріуполь, 2020. Т. 3. С. 103–105.
4. Діалог з прав інтелектуальної власності. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/dialog-z-prav-intelektualnoyi-vlasnosti> (дата звернення: 04.11.2021).
5. Застосування законодавства промислових зразків ЄС для фахівців Укрпатенту та представників Мінекономіки. URL: <https://ukrpatent.org/uk/news/main/me-ukrpatent-trening2-15072021> (дата звернення: 04.11.2021).
6. Заходи Укрпатенту – 2021. URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/events-2021> (дата звернення: 04.11.2021).
7. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (2015–2020 роки). URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/aa_implementation_report_2015-2020_ukr_final_0.pdf (дата звернення: 04.11.2021).
8. Меморандум взаєморозуміння між Мінекономіки України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=0c3f79ba-59ae-4db5-830c-3c318fda3768&title=PidpisanoMemorandumVzamozomuMinniaMizhMinekonomikiUkrainiTaVsesvitnoiuOrganizatsiuiIntelektualnoiVlasnosti&isSpecial=true> (дата звернення: 04.11.2021).
9. Меморандум про взаєморозуміння між Укрпатентом та Відомством з інтелектуальної власності Європейського Союзу. URL: <https://ukrpatent.org/uk/news/main/ukrpatent-EUIPO-memorandum-170521> (дата звернення: 04.11.2021).
10. План дій «Україна – Європейський Союз» : Міжнародний документ від 12 лютого 2005 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693#Text (дата звернення: 04.11.2021).
11. Поляков М.В., Білозубенко В.С. Стратегічні засади інтеграції України в інноваційну систему ЄС. *Проблеми економіки*. 2020. № 4. С. 12–18.
12. Порядок денний асоціації «Україна – ЄС» для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію: набрання чинності від 20 листопада 2009 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_990#Text (дата звернення: 04.11.2021).

13. Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності : Закон України від 16 червня 2020 року № 703-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-20#Text> (дата звернення: 04.11.2021).
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України відносно вдосконалення охорони прав на компонування напівпровідникових виробів : Закон України від 19 вересня 2019 року № 111-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/111-20> (дата звернення: 04.11.2021).
15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони географічних зазначень : Закон України від 20 вересня 2019 року № 123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123-20#Text> (дата звернення: 04.11.2021).
16. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями : Закон України від 21 липня 2020 року № 815-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/815-20> (дата звернення: 04.11.2021).
17. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства : Закон України від 21 липня 2020 року № 816-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/816-20> (дата звернення: 04.11.2021).
18. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#п161> (дата звернення: 04.11.2021).
19. Про Національний орган інтелектуальної власності : Розпорядження КМУ від 13 жовтня 2020 року № 1267. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1267-2020-р#Text> (дата звернення: 04.11.2021).
20. Про приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (Паризького акта від 24 липня 1971 року, зміненого 2 жовтня 1979 року) : Закон України від 31 травня 1995 року № 189/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189/95-вр#Text> (дата звернення: 04.11.2021).
21. Проведено робочу зустріч EUIPO, Мінекономіки та Укрпатенту, присвячену питанням двосторонньої співпраці. URL: <https://ukrpatent.org/uk/news/main/-euiro-me-ukrpatent-meeting-15092021--> (дата звернення: 04.11.2021).
22. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 04.11.2021).
23. European Patent Office. URL: https://www.epo.org/?fbclid=IwAR1JFNeQJEivGssRZmo_GneHB_gSDU6detNntaa7vJML7215i8zx6iHmрE (дата звернення: 04.11.2021).